

cerkvenemu duhu primernimi, a vender lahkimi skladbami, napravljali naj bi produkcije za se, ali združeni in javno. No! pa kaj bom dalje stavljal nasvete, ko strovnjaki to mnogo bolje umó, kot jaz. To pa naj še rečem, učiteljišče kot izobraževališče je vir, kjer naj se resno in skerbno odgajajo godbene moči, potem bode petje dospelo kmalo na boljšo stopinjo. Storimo vsak svoje in dobro bo, ter vstregli bomo ministerskemu ukazu in — občni potrebi.

F. Stegnar.

13.

Razglas c. kr. deželnega šolskega sveta za Kranjsko dne 24. avgusta 1877, št. 1150,

ki se tiče navoda za stalne komisije za skrb zdravja v ljudskih in meščanskih šolah in za zdravniško šolsko nadzorstvo.

Na podlagi §. 31. ukaza gospoda ministra za bogočastje in uk dne 19. julija 1875, št. 22. dež. zak., in drugih postavnih ukazov, ki v stvar segajo, sklenil je c. kr. deželni šolski svet spodej navedeni navod za stalne komisije za skrb zdravja v ljudskih in meščanskih šolah in za zdravniško šolsko nadzorstvo; ta se tedaj razglaša s pristavkom, da je ta navod precej veljaven

N a v o d

za stalne komisije za skrb zdravja v ljudskih in meščanskih šolah in za zdravniško šolsko nadzorstvo.

§. 1.

Pri vsaki okrajni šolski oblasti je posebna stalna komisija, ki skrbi za zdravstvo po šolah, ter nadzoruje vse javne in zasebne ljudske in meščanske šole v okraji v zdravstvenem oziru.

§. 2.

Ta komisija je sestavljena iz treh udov, v njej je namreč:

- a) okrajni zdravnik dotičnega c. kr. okrajnega poglavarstva; v deželnem glavnem mestu je graduiran mestni zdravnik;
- b) c. kr. okrajni šolski nadzornik šolskega okraja;
- c) ud, ki stanuje na mestu okrajne šolske oblasti in katerega ona izvoli.

Prvosednik tej komisiji se voli izmed imenovanih soudov; ako pri volitvi ni absolutne večine, voli ga predsednik okrajnega šolskega sveta.

§. 3.

Prvosednik komisije sklicuje ude po potrebi, naj manj pa vsake kvatre jedenkrat. Tudi je dolžan, sklicati sejo, ako to zahtevata oba druga souda.

§. 4.

Komisija ima pravico, obiskovati in zdravniško pregledovati vsako javno in zasebno ljudsko in meščansko šolo ob kateremkoli času med

šolskimi urami ali tudi zunaj njih, ter vzlasti gleda na to, kar se tiče toplote v šoli, prezračenja, snaženja; ob času nalezljivih bolezni skrbi, da se stranišča razsmradijo; ozira se tudi na to, da se varuje oko učencev, opazuje, kako se postavljajo učenci posebno gledé kakovosti šolskih klopi. Neprilike, če se opazijo, se odstranijo, kar je moč, po kratki poti kar na mestu po dogovoru s šolskim vodstvom, toda tako, da se šolsko vodstvo v pričo učencev ne osramoti, ob vsakem slučaju pa vendar o tem poroča okrajnemu šolskemu svetu.

§. 5.

Zdravniški strokovnjak ima tudi pravico, da pregleda zapisnik zamud po šolah, in da poišče vzrok prebogostih in očitidnih zamud pri večjem številu otrok, kar se to tiče zdravstva. O zdravstvu pomisleku, ali je kak otrok sposoben za šolsko obiskovanje ali ne, naj on (zdravnik) daje učiteljem potrebno pojasnilo.

§. 6.

Komisija poroča na zahtevanje okrajni šolski oblasti, so li na novo postavljene ali večinoma predelane šole dopuščene za nastanitev. Tudi ima zdravniški ud nadzorovati odkazane šole v zdravstvenem oziru, ako šolska oblast to ukaže komisiji.

To nadzorovanje pa tudi pregledovanje (revizijo) vseh šol, ki so pod oblastjo okrajnega šolskega sveta, ima zdravniški ud opravljati ob priliki, ko sicer po svojem poklicu, ali službeno potuje; tačas naj se pa prepriča, kako se pri dotičnih šolah z ozirom na zdravje po šolah sploh spolnjuje ministerski ukaz 17. julija 1875 (št. 22 dež. zak.), posebno pa naredbe §§. 21 do 30; in ako je stvar nujna, naj poroča neposrednje okrajni šolski oblasti, sicer pa po komisiji, katera prilaga dotične nasvete.

Zelo se želi, da se ta šolska revizija izpelje vsaj v treh letih.

§. 7.

Da se nalezljive bolezni ne razširjujejo, naj šolsko vodstvo otrokom, pri katerih se prikazujejo sumljiva znamenja bolezni, ali pa, ki so iz družin, kjer gospodujejo take bolezni, za časno šolo prepové, ter jim dovoli obiskovanje še le potem, ko te zapreke prenehajo. Ako je kužljiva bolezen še bolj razširjena in brez dvombe nevarna, utegne izjemno nastati potreba, da se začasno šola zaprè.

Tako opazovanje naj komisija, v njunih slučajih pa dotični okrajni ali mestni zdravnik neposrednje s primernim nasvetom naznanja okrajni šolski oblasti, tudi naj stavi nasvet, kedaj se ima šola zopet začeti.

C. kr. deželni predsednik in prvomestnik:

Widmann l. r.

(Leges breves sunt.)

Kratka in krepka zapoved. V deželi „Sachsen-Weimar“ imajo po vseh šolah takele postavbe debelo tiskane na stenskih tablah.

A. Vedenje v šoli.

1. Hodi v šolo redno in o pravem času!
2. Bodi snažno in spodobno napravljen!

3. Prinesi s sabo potrebne reči in pripravo!
4. Bodi vljuden, kedar prihajaš in odhajaš!
5. Hodi tiho in mirno na odkazan prostor!
6. Bodi pazen pri nauku!
7. Ne draži drugih, ne igray se, ne godernjay in ne šepetaj!
8. Oko imej obrnjeno na učenika in na delo!
9. Obnašaj se dostojno, govori lepglasno, in pravilno!
10. Izdeluj svoje naloge pridno in skerbljivo!
11. Ne zamaži in ne oskruni svojih šolskih reči, svojega orodja, šolske izbe in stranišča!
12. Ne poškoduj ničesa!
13. Učenike spoštuj in jim bodi pokoren!
14. Govori resnico učenikom in součencem!
15. Bodi miroljuben, postrežljiv in pošten!

B. Vedenje zunaj šole.

16. Hodi mirno, spodobno in brez obotavljanja v šolo in iz šole!
17. Hodi rad v hišo Gospodovo, in vedi se tam pobožno in spoštljivo!
18. Povsod se obnašaj dostojno in pravno, ne razgrajaj, ne razsajaj po ulicah in po igrališčih!
19. Hodi zvečer o pravem času od igre domu!
20. Bodi starišem pokoren, hvaležen in spoštuj jih!
21. Bodi vljuden in spravedljiv s svojimi rodovinci in tovariši!
22. Spoštuj prednike in postarane ljudi, in bodi jim vljuden, prijazen in postrežljiv!
23. Postrezi rad prijateljem, ter bodi jim naklonjen!
24. Nikdar ne zasramuj betežnih in revežev!
25. Pomagaj, kjer moreš!
26. Spoštuj posvečene kraje, spominke, javne nasade, mejnike!
27. Ptuj premoženje naj ti bodi zvesto!
28. Čislaj božja dela v naravi! Ne terpinči nikdar živali!
29. Bodi sramožljiv in časten v besedah in v djanji!

Ponočno obiskovanje na pokopališčih.

(Za deklamovanje). *)

Pri grobokôpu terka pozno v noč:
 „Odpri, odpri mi, stari mož!
 Odklieni vrata, grobokôp,
 In kâži mi predragi grôbl!“ —
 Bil tujec s kôdrasto bradô,
 Osôlnčen, ki govoril je takô,
 „Kako glasi se dragi, ki je Vam umerl,

*) Dobro deklamovanje naj več pripomore, da se otroci nauče pravilno govoriti in pisati, zaradi tega hočemo prinašati tu in tam kako pesniico; naj ljubše nam je, ako so take pesmi od naših tovarišev!

In komur hišico sem tū odperl?" —
 "Oh, mati so, mar ne poznate več
 Me — sina Marte — od vojakov pridem preč?"
 "Pomagaj Bog, saj ves drugačen ste,
 Poráščen, ogorèn — poznal bi več Vas ne,
 Le z mano pójte — tū je kraj,
 Po katerem prašate me zdaj.
 Le-tū odéta zemlja, kamenja,
 Počiva vaša mervta mamica." —
 Vojščak obstane in molči,
 In glava k persam mu sloni;
 Solzéč se, gleda in stermit na grób,
 Ki ga pokazal mu je grobokóp.
 Potem majè z glavo in govori:
 "Ne, ne, tū mervta mati ni!
 Prostorček ta premajhen je
 Ljubezni drage matere!" — —
 In kladvo vdari polnoči —
 Vojščak se zgrudi, v smert zaspi.

posl. Hrabrosi. Perné.

Dopisi in novice.

— (Iz seje c. k. dež. šl. sveta dne 29. novembra 1877.) Letna poročila srednjih in ljudskih šol za l. 1876/7 so vzeli na znanje in predložili se bodo sl. ministerstvu.

Gimnazialni profesor se imenuje stalnega.

Prošnja profesorja na gimnaziji za stalno imenovanje in v priznanje prve petletnice, prošnja ljudskega učitelja za učiteljski izpit v aprilu l. 1878 se je predložila ministerstvu prosvete in uka, dvoje prošenj učiteljic na rudniški šoli v Idriji za stalno umestjenje ministerstvu poljedeljstva.

Odpoved ljudskega učitelja se sprejme.

Umeščenje pomožnih učiteljev na tukajšnih ljudskih šolah se je sprejelo, dotičnim so se zagotovile nagrade.

Pozvedenje strokovnjakov o stenskem zemljevidu Kranjskem, ki je izšel na Dunaji pri Ed. Hölzl-ju se je sprejelo z nasvetom, da naj bode dopuščeno na Kranjskem rabiti ta zemljevid.

Znižanje časa odločenega za telovadbo in petje na 4razredni ljudski šoli v Kočevji o zimskem času za tiste učence, ki stanujejo zunaj Kočevja se je sprejelo.

Poldnevni poduk se sme vpeljati na ljudski šoli v Šent-Vidu.

Nadzorovanje ljudskih šol v Zagorji in na Duplici pri Zagorji (Töplitz-Sagor) po deželnem nadzorniku za ljudske šole se je vzelo na znanje.

Prošnja okrajnega šolskega sveta v Metliki za povišanje letne plače četertemu učitelju se je odvernila.

Letna plača učitelju v Vavta-vasi se določi na 450 gl.

Stalno so bili umeščeni zač. učitelji: Janez Zarnik v Vrabčah, Lorenc Letnar v Cerkljah in Janez Bogomir Erker pri Stari Cerkvi.

Prošnje za oproščenje šolnine, za nagrado in denarno pripomoč so bile razrešene.

— V poboljšanje mladine je na Francoskem v Citeaux (Sitô) zavod, kateri vodijo bratje sv. Jožefa. — »Frankfurt. Zeitung« ki druge enake deržavne naprave nič kaj posebno ne hvali rekoč, da se večina mladih ljudi v njih javolne

poboljša, hvali močno ta zavod. — Duhoven, abé Rey je denarja naprosil, in z njim kupil posestvo, kjer so prejšnji posestniki na boben prišli. — Ljudje so mu rekli, da je njegovo podvzetje brezpametno; od začetka mu je tudi vse zapreke stavilo, a dan danes je ta naselbina v cvetočem stanu, vsa okolica jo ima kot izvrstno dobroto. Od tam namreč dobivajo svoje delavce za polje, vert, za sadjerejo in poljedelstvo, v vsem so le ti dobro izurjeni in delajo za manjšo plačo. Okolične soseske in v novejših časih tudi državne strahovalnice izročajo ti naselbini zanemarjene otroke in mlade potepuhe v poboljšanje.

Redovni bratje (75) oskerbe nadzorništvo. Mladih naselnikov, nihče jih ne imenuje kaznjence, je nad 1000, ki so razdeljeni v tri odseke. Njih poglavitno opravilo je vertnarstvo in poljedelstvo, urijo pa se tudi v vseh rokotvorih, posebno v teh, ki segajo v staviteljstvo. Bivališča in gospodarska poslopja so izdelali naselniki in tudi naredili vso notranjo opravo. Zidarji, tesarji, ključavničarji dobe tudi v okolici dela, ako doma ni ravno takega posla. Naselbina ima tudi tiskarijo. Podučujejo tudi v risanju in v godbi. Po večerji telovadijo in se vadijo na brizgalnicah. Preden gredo spat se jim pripoveduje kaj iz zgodovine ali naravoslovja. Kakor hitro je naselnik 20 let star, ga izpuste; največkrat je že preskerbljeno kje zanj, ali pri kakem rokodelstvu ali pri kmetijstvu.

Prašali so vodjo, O. Donnat-a, po kakšni metodi izrežajo tam otroke, da postanejo iz mladih malopridnežev podučljivi in pridni delavci. Naša metoda, je odgovoril, je zelo priprosta. Mi ljubimo te otroke in posrečilo se nam je, najti tudi nasprotno ljubezen. Nimajo nas za neusmiljene strahovalce, ker namreč to delamo, to jemo, kot oni, imajo nas tako rekoč za svoje tovariše, ki jim dajemo lep zgled in jih podučujemo. Tako smo si pridobili njih zaupanje, in ne prekrivajo nam tudi ne, ako skrivaj kaj naredi. Kazni, s katerimi jih pokorimo, niso prehude, dajemo jim pa tudi darila in skušamo tudi vplivati na častoljubje.

P. S. Kakor znano, so nasvetovali Štajerski učitelji strahovalnice za nepokojne otroke; se ve, da je to lažje svetovati kakor izpeljati, a recimo, da se take strahovalnice res vpeljejo, ne bode prave koristi od njih drugače, ako jih ne vodi kerščanska ljubezen. — Pa tudi po šolah bi bilo veliko manj treba strahovati in pokoriti, ako bi se bolj deržali starih skušenih pravil: pokorila in darila.

— (Šolstvo na Štajerskem l. 1876/7). Javnih šol je bilo 737, med temi 10 ekspositor, 2 potovalni in 3 državne v zvezi z učiteljski za učitelje in učiteljice. Od teh šol je bilo obojespolnih 686, 29 deških in 22 dekljskih šol; 2 ste bili osemrazrednici (ljudski in meščanski šoli), 2 sedem, 3 šest, 29 pet, 53 štiri, 95 tri, 176 dvo in 365 jednorazrednih šol. Razredov je bilo odstevši vadnice, 1401 in 26 vzporednih oddelkov, za katere je bilo treba 1427 učiteljev. Učiteljev je podučevalo le 1418, tedaj jih manjka 9, a podučevali so učitelji dotične ljudske šole, ali pa je potovaje podučeval učitelj bliznje večrazredne ljudske šole.

Učiteljev, ki so bili ali stalno umeščeni, ali začasni ali tudi le namestovalni, imelo je 940 spricalo učiteljske sposobnosti in 295 zrelostno spricalo, a 183 ni bilo v to vsposobljenih, med temi je 16 duhovnikov, ki so o pomankanji učiteljev šolovanje začasno prevzeli. Po odstetih duhovnih, je bilo nesprašanih učiteljev, ki so namestovalci (suplentje) bili učiteljev 167, sicer manj od prejšnjih let, vendar je to znamenje pomankanja učiteljev. Ker je pa na učiteljskih čedalje več pripravnikov, bode to kmalo drugače, deželni šolski svet je tudi sklenil staviti stroge meje pri nesprašanih učiteljih. Na Štajerskem je bilo tudi 37

zasebnih šol, 15 jih je imelo pravico javnosti, 8 je bilo tovarniških šol, pri katerih je bilo podučevanje omejeno.

— **Arteški vodnjak** v mestnem logu v Pešti je uže 951 mtr. globok, dosihmal najgloblejši arteški vodnjak v Parizu je samo 547 mtr. globok. Od mesca junija vertajo v dolomitu, in so uže tam zvertali 33 sežnjev globoko. Voda je čista kakor kristal, apneno-žveplana in je topla 57.6 stopinj, v 24 urah se je nateče 6939.30 hektolitrov; toliko vode ne daje troje kopel (ki so tam v okolici).

To se daje zvišati po 1000 hektolitrov na dan. Zsigmondy hoče še tako globoko iti, da bode voda imela 65 stopinj in da je bode toliko, da je bode dovolj ne le za jedno kopel, marveč za vse mestne zdravilne toplice. Vednost ima mnogo korist od tega vertenja, ki vže leta traja, velike so tudi iznajdbe, ktere izumiti je bil g. Zsigmondy in njegov brat tako rekoč prisiljen. Tako n. pr. jima je mogoče v tej neznani globokosti zabiti žrebelj, ali ga tudi ven potegniti, ako ni dobro zabiti; zaloman železni klin, ki so ga zabili s tezo 10 centov, in zlomljene cevi so odrezali in ven izlekli in sedaj voda, ki na kvisku sili, dela na to, da se za polovico hitreje verta, kakor poprej, ko so samo od zgoraj pritiskali. Zanimivo je tudi, kako se meri toplina vode v globokosti (65 stopinj) ki je vse drugačno od dosihmal navadnega. Ko bode vodnjak dodelan, bode v tej okolici mestnega loga vedno toplo, voda pa se bode odpeljevala po cevih v zdravilne kopeli.

— **Kratice pri številjenji** za novo (metersko) mero in tehto vpeljano v Avstriji l. 1876 se priporočajo naslednje: A. *Mera na dolgost*: kilometer km, meter m, decimeter dm, centimeter cm, milimeter mm; — B. *Ploskvene mere*: kvadratkilometer kvm (qm), hektar h, ar a, kvadratmeter kvm (qm), kvadratdecimeter kvdm (qdm), kvadracentimeter kvcm (qcm), kvadratmilliter kvmm (qmm); — C. *Telesnine*: kubikmeter kbm (cbm), hektoliter hl, liter l, kubikcentimeter kcm (ccm), kubikmilimeter kem (ccm); D. *Tehte*: tona t, kilogram kg, gram g, dekagram dg, miligram mg. Čerkam se ne pridevajo pike. Čerke se pišejo poleg števil na koncu, a ne nad število ali med desetinke, tedaj 5,37 m, a ne 5 m 37, a tudi ne 5 m 37 cm. Jednice se ločijo od desetink z vejico, a ne s piko. — Prav bi bilo, da bi se povsod v javnem prometu in po šolah vpeljale enake kratice pri meri in utežih.

»L. Ztg.«

— („Vrtec“, časopis s podobami za slovensko mladino), izhajal bode, kakor vidimo iz dotičnega vabila na naročbo, tudi tekoče leto. Zdaj, ko pred nami leži vseh 12 številk pretečenega leta, ne moremo si kaj, da bi tega jedinega lista, ki ga ima naša mladina, prav živo ne priporočili. »Vrtec« je v pretečenem letu prinesel obilo prav mičnih pesnic, mnogo lepih, poučnih povestic, pripovedek, prilik in basen, zemljepisnih, zgodovinskih in drugih poučnih sestavkov; prinesel je tudi mnogo gradiva za prirodopisno — natoroznansko obuko, zabavne in kratkočasne stvari, slovstvene novice in kar je še najbolj ustrezalo našim slovenskim učiteljem, prinesel je tudi 10 izvrstno uglasenih napevov v posebnih prilogah. Razven tega našeje šolskeje mladini zelo primerne gradiva, krasotilo je »Vrtec« v pretečenem letu 32 lepih slik. — Vse to nam obljubuje »Vrtec« urednik tudi v tekočem letu in še več, ako se dovoljno število naročnikov nabere. Ako pomislimo, da se toliko lepega in koristnega za našo ubogo slovensko mladino dobode za borih 2 gl. 60 kr. na leto, potlej si pač ne moremo misliti nobenega pravega prijatelja naše mladine, da bi ne bil naročen na »Vrtec«, katerega podpirati je dolžnost vsacega pravega rodoljuba. Posebno vi, slovenski učitelji, sezite mu krepko v pomoč, pri-

poročujte in naročujte ga prav obilo, da se razširi po vseh slovenskih pokrajinah, ter obrodi najboljši sad pri naši mladini. Ali bi ne bila škoda, ako bi »Vrtec« vsled premajhene materialne podpore nehal izhajati? Koliko let bi morala naša nežna mladina zopet čakati, da bi kaj enacega v roke dobila? Zatorej ne pustite ga umreti, temuč pritecite mu z obilno naročbo v pomoč. »Vrtec« veljá za celo leto 2 gl. 60 kr.; za pol leta 1 gl. 30 kr. Mi mu želimo od srca najboljši vseh!

— „Besednik“ bode izhajal tudi prihodnje leto. Donašal bode: Pesni, povesti, novele, humoreske, podučne spise iz zgodovine, naravoslovja, zemljepisja, zdravilstva i. t. d. Posebno se bode oziral na družbo sv. Mohora ter svojim bralcem naznanjal odborove obravnave in sklepe, zato se še posebno priporoča č. č. g. g. poverjenikom te družbe. Izhajal bode 20. vsacega meseca in velja za celo leto 2 gold., za pol 1 gold.

— „Slovenski učitelj“ bode z novim letom nehal izhajati. Vzroki so mnogoteri, poglavitni pa menda ta: obilo naročnikov, a malo plačnikov.

— † 22. decembra p. l. (1877) je umrl v Šmartnem pri Litiji g. France Adamič, jeden izmed najbolj odličnih in večjih učiteljev na Kranjskem. Rojen v Ljubljani l. 1829 je oprav minulo leto obhajal 30 letnico svoje učiteljske delavnosti. Bil je ranjki izgleden učitelj, ki je že tačas, ko še ni bilo zapovedano, podučeval po 6 ur na dan samo iz tega namena, da se otroci kaj nauče. V godbi je bil izurjen, da malokdo tako. Priča tega njegovi napevi, katere je »Učit. Tovariš« priobčeval v svojem času. Bil je izvrsten domoljub, in je to misel širil v svojem krogu. — A prišlo je drugače. — Nastopila je nova šolska doba. Adamič je imel sitnosti v svojem poslavljanji, da tudi malokdo takih. Svojo plačo je silno neredno dobival, od šolskih oblasti mu ni bilo ničesa pričakovati, ker je bil odličen narodnjak. — Kaj tedaj začeti v teh silno žalostnih okoliščinah. Dekan Burger, njegov zavetnik in prijatelj, je bil mertev, pomoči od nikoder? Prišlo je do tega, da bi imel biti premeščen, ker je bil po poprejšni sistemi le začasno postavljen. Ali zvita buča si zna pomagati. L. 1873 prestopi v nasprotni tabor, postal je potem definitivni nadučitelj, in l. 1876 vodja šoli v Šmartni, ki je postala 4razredna. In tu kot vodja je imel še sitnosti z učiteljskim osobjem; nova šola v Šmartnem se je podirala, vse te okoliščine so mu kopale grob, v kateri se je pred časom vlegel. 22. decembra je še v cerkvi orglal, in ko se hoče v šolo podati, ga mertvoud na možgane udari, in popoldne je že njegova duša stala pred večnim sodnikom, kar nas vse čaka. Pogreb 24 p. m. je bil sijajen, da tudi malokedaj kaj takega, bil je navzoč tudi g. baron A pfaltern predsednik kraj. sl. svetu in drugi odlični gospodje. — Tako zapušča človek za človekom pozorišče tega sveta.

Premembe pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. Stalno umeščena sta g. g.: Janez Kutnar v Žužemberku in Ignacij Vencajs pri sv. Križu. Gsp. France Adamič, je umrl 22. decembra p. l. (glej spredaj!) N. v m. p.

Današnjemu listu je pridjana muzikalna priloga.

To številko pošiljamo lanskim naročnikom in še nekaterim, ki tega žele, na ogled.